

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN VE ÖĞRETMEN ADAYLARININ MEDYA OKURYAZARLIĞI ALGILARI İLE MEDYA ALIŞKANLIKLARININ İNCELENMESİ

Hilmi TEKİN¹

Nesrin IŞIKOĞLU ERDOĞAN²

Özet

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı ile ilgili algılarını ve medya alışkanlıklarını derinlemesine incelemektir. Bu araştırmada; nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. İkiisi X kuşağından, ikisi Y kuşağından olmak üzere 4 okul öncesi öğretmeni ile Z kuşağından 2 okul öncesi öğretmen adayı çalışmaya katılmıştır. Araştırmada, veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler ve günlükler aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Çalışmada yapılan analiz sonucunda (1) iletişim, (2) araştırma, (3) seçicilik, (4) farkındalık ve (5) yararlanma olmak üzere beş temel tema elde edilmiştir Birinci tema katılımcıların medyayı iletişim amacıyla kullandıklarını göstermektedir. İkinci tema, katılımcıların medya yoluyla aldıkları bilginin teyidinde nasıl bir yol izleyeceklerini ortaya koymuştur. Üçüncü tema; katılımcıların medya okuryazarlığı ile ilgili algılarını ve medyada rahatsız edici görüntüye karşı tepkilerini oluşturmaktadır. Dördüncü tema altında, medyanın yaşamımızın tam içinde olmasının yaşamımızı ne yönde etkilediği ve medya okuryazarlığının kazandırılması için katılımcıların ne gibi önerilerde buldukları tartışılmıştır. Beşinci tema; katılımcıların medyayı alanlarında nasıl kullandığını ve medyayı doğru ve etkin bir şekilde kullanmanın öğretmenler ile öğrencilerine olan etkilerini göstermektedir. Okullarda verimliliğin artırılmasına katkı sağlaması açısından öğretmenlere ve öğretmen adaylarına medya okuryazarlığı konusunda eğitimler verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: medya okuryazarlığı, okul öncesi, öğretmen

Gönderilme Tarihi:22. 04. 2020

Kabul Tarihi:25.05.2020

- 1 Öğr. Gör. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programı: ORCID: 0000-0002-2324-6631 hilmitekin@mu.edu.tr
- 2 Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı: ORCID: 0000-0001-7010-302X nisikoglu@pau.edu.tr

INVESTIGATION OF MEDIA LITERACY PERCEPTIONS AND MEDIA HABITS OF PRESCHOOL TEACHERS AND TEACHER CANDIDATES

Abstract

The aim of this study is to examine the perceptions of preschool teachers and prospective teachers about media literacy and media habits in depth. In this study; phenomenological design of qualitative research methods was used. Four preschool teachers, two from X generation and two from Y generation, and two preschool teachers from generation Z participated in the study. In the research, data were collected through semi-structured interviews and diaries and analyzed with content analysis technique. As a result of the analysis made in the study, five basic themes were obtained: (1) communication, (2) research, (3) selectivity, (4) awareness and (5) utilization. The first theme shows that the participants use the media for communication. The second theme revealed what kind of a way the participants could follow for the confirmation of the information they received through the media. The third theme consists of participants' perceptions of media literacy and their reactions to disturbing images in the media. Under the fourth theme, it is discussed how the fact that the media is right in our lives affects our lives and the suggestions that the participants make for the acquisition of media literacy are discussed. The fifth theme reveals how participants use the media in their fields. The fifth theme; shows how the participants use the media in their fields and the effects of using the media correctly and effectively on teachers and students. It is recommended that teachers and prospective teachers should be trained on media literacy in order to contribute to increase efficiency in schools.

Keywords: media literacy, preschool, teacher

Giriş

İçinde yaşadığımız yüzyılda bilgi ve iletişimde yaşanan gelişmelere bağlı olarak teknoloji alanında önemli değişimler yaşanmaktadır. Türkiye’de 1995 yılından sonra, özel yayın yapan televizyon ve radyoların sayısı artmış, 2000’li yılların başlarında televizyonun ve özellikle de internetin her evde, okullarda ve artık her cepte kullanımı yaygınlaşmıştır (Kırbaş, 2019). Televizyon, internet ve radyo gibi iletişim araçları toplu olarak kitle iletişim araçları olarak adlandırılmaktadır. Bu ortamda medya kavramı ile kitle iletişim araçları kavramı birlikte kullanılmaya başlamıştır. Medya, toplumdaki insanları eğlendirmek, bilgilendirmek ve kamuoyu yaratabilmek amacıyla kitle iletişim araçlarının kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır (Özerkan, 2012). Hayatımızdaki önemi teknolojik alanda meydana gelen gelişmelerle birlikte sürekli artan medya ile medya araçları, yaşam şekillerinden düşüncelere ve hatta kişisel tercihlerin şekillenmesine kadar pek çok konuda hissedilir bir biçimde hayatımıza etki eder noktadadır (Şeylan, 2008). Medya araçlarının etkilerini konu edinen araştırmalar, özellikle 2000’li yıllardan itibaren hayatımıza giren bilgisayar ve internet teknolojilerinin yaygınlaşması sonucu artış göstermiştir. Bilgisayar ve internet gibi medya araçlarının bireyler üzerinde bıraktıkları etkiler kamuoyunun dikkatini çekmeye başlamıştır (İnan, 2010). Bunun sonucu olarak da kitle iletişim araçları vasıtasıyla verilen iletimin bireyler tarafından doğru biçimde anlamlandırılması, bu araçlarla sunulan içerikten bireylerin olumsuz biçimde etkilenmelerinin önüne geçilmesi ve medyada sunulan içeriğin alıcı tarafından belli kriterler dikkate alınarak edinilmesi amacıyla “medya okuryazarlığı” adı verilen bir kavram ortaya atılmıştır (Uslu, Yazıcı ve Çetin, 2016).

Altun’a göre (2008) medya okuryazarlığı, medyanın vermiş olduğu mesajları yorumlayabilmek, tartışabilmek ve medya aracı ile mesaj iletmesini bilebilmektir. Medya okuryazarlığını diğer okuryazarlık alanlarından ayıran ve onun en önemli okuryazarlık alanı olmasını sağlayan etken ise, medya okuryazarlığının bilinçli yurttaşlar yetişmesini sağlaması ve bireyi hayata hazırlamasıdır (Sur, 2012). Bu noktada, medya okuryazarı bireyler yetiştirmek Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu’nun (UNESCO) bir amacı olarak ortaya çıkmıştır. 1960’lardan itibaren bu konuyu gündeminde tutan UNESCO, medya okuryazarlığını| medyanın eğitim ve kullanımı boyutu ile medyanın sosyal etkisi ve toplumdaki medya algısı olarak tanımlamıştır (UNESCO, 1984). Günümüzdeki yaşam, bireylerin aldığı bilgilerin basılı kaynaklardan daha az geldiği bir multimedya çağı haline gelmiştir. Bireylerin medya çağında medya okuryazarlığı olarak tanımlanan bire-

yin ne şekilde medyaya maruz kaldığını anlama ve karşılaştığı iletileri yorumlama becerisine (Christ ve Potter, 1998) ihtiyaç duydukları açıktır.

Bu çalışmada teorik çerçeve olarak yararlanılan medya okuryazarlık kuramı, bireyin medya iletilerinin seçimi ve metinlerin yorumlanması üzerindeki denetimine göre farklılaşan düşük ve yüksek olmak üzere iki temel medya okuryazarlık sürecinden söz eder. Yüksek medya okuryazarlığının bireyin yararına olduğu varsayılmakta ve bu düzeye erişmek için de medya okuryazarlığının sürekliliği, geliştirilmesi gerektiği ve çok boyutlu olduğu vurgulanmaktadır (Binark ve Gencel Berk, 2010). Potter (2004), medya okuryazarlığı kuramının, bilgi yapıları, kişisel konum, yetenekler ve beceriler ile bilgi işleme görevlerinin akışı olmak üzere her birinin bir sistem içinde birbirleriyle etkileşim içerisinde olduğu dört temel faktörün öne çıktığı bir model içerisinde yer aldığını ifade etmektedir. Medya okuryazarlığı teorisinde yer alan önemli nokta, bilgi işleme sürecinin bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde gerçekleşebilecek olmasıdır. Bilinçli işleme sürecinde, kişi amaçların farkındadır, bilgileri dikkatli bir şekilde seçer ve etki süreci üzerinde göreceli olarak yüksek derecede bir kontrol sağlayabilmektedir. Bilinçsiz işleme sürecinde ise, kişi gerçekleşmekte olan şema odaklı otomatik işleme sürecinin farkında değildir ve bundan dolayı etki süreci üzerinde herhangi bir derecede kontrol sağlayamamaktadır. Medya okuryazarlığı kişinin bilinçli işleme süreci içerisinde daha fazla zaman harcaması ve daha fazla çaba göstermesini gerektirmektedir (Potter, 2004). Bu noktada bireylerin medyaya karşı eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşmaları, neyin iyi neyin kötü, neyin yararlı neyin zararlı olduğunu ayırt etmeleri gerekmektedir. Bunun için de bireylerin, medya karşısında pasif bir alıcı olmak yerine, medyayı okuyabilecek bilinç düzeyine ulaşarak medya yaşantılarını eleştirel olarak yorumlayıp değerlendirebilecek becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Özellikle medyanın çocuklar üzerindeki etkisi göz önüne alındığında çocukların eğitiminde görev alan öğretmenlerin medyayı eleştirel bir biçimde takip etmeleri, üzerinde önemle durulması gereken hassas bir konudur (Ertek, 2013).

Alanyazında konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, Türkiye’de genellikle farklı programlarda öğrenim gören öğretmen adayları ile farklı alanlarda çalışan öğretmenlerin medya okuryazarlık düzeylerine ve görüşlerine ilişkin çalışmalar olduğu görülmektedir (Alıcı ve Gökbulut, 2017; Ertek, 2013; Uslu, Yazıcı ve Çetin, 2016; Yördem, 2012; Güven, 2014; İnan, 2010; Karataş, 2008; Özel, 2018; Altun, 2013; Aslan ve Basel, 2016; Erişti ve Erdem, 2018; Dedebali, Daşdemir ve Şan, 2019; Karasu ve Arıkan, 2016; Çetin, 2015; Kincal ve Tutkun, 2019; Kırbaş, 2019). Bu araştırmaların sonuçlarında öğretmenlerin medya okur-

yazarlığı eğitimini “medya ile öğretim” olarak algıladıkları, öğretmen adaylarının ise liseden mezun oldukları puan türleri, bilgisayar sahipliği, internet bağlantısının olup olmaması, gazete okumaları, TV izleme sıklıkları ve İnternet kullanım sıklıklarının medya okuryazarlık düzeyi üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Yine bu araştırmaların sonuçlarına göre öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı dersinin gerekliliğine inandıkları ve bu dersin farklı düzeylerde de verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Rastlanan bir başka araştırma ise okul öncesi çağında çocuğu bulunan ebeveynlerin medya okuryazarlığı ile ilgili görüşlerine ilişkindir (Bozkurt ve Çoşkun, 2018). Bunlarla birlikte alanyazında okul öncesi öğretmenlerinin medya ile ilgili görüş ve tutumlarının yer aldığı araştırmalara da ulaşılmıştır (Koyuncu Şahin, Esen Çoban ve Güney Karaman, 2018; Veziroğlu Çelik, Acar, Bilikçi, Şahap ve Yalvaç, 2018). Bu çalışmaların sonuçlarında okul öncesi öğretmenlerinin teknolojinin zamandan tasarruf sağlaması ve çocukların farklı duyularını uyarması özelliğini ön plana çıkardıkları, teknolojinin eğitim ortamında kullanımıyla ilgili olarak öğrenmenin kalıcı hale geldiğini ifade ettikleri belirlenmiştir. Yurtdışında ise okul öncesi öğretmenlerinin eğitim teknolojileri ve medya okuryazarlığı ile ilgili yapılan iki çalışmaya ulaşılmıştır (Wang ve Zhu, 2014; Hong-qin, 2011). Ancak Türkiye’de okul öncesi öğretmenlerinin medya okuryazarlığıyla ilgili yapılan herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

Medya okuryazarlığı üzerine yapılan araştırmalar, okul öncesi branşından farklı alanlarda görev yapan öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının farklı okuryazarlık düzeyleri ile görüşlerine sahip olduklarını göstermektedir. Ülkemizde okul öncesi öğretmenlerinin medya ile ilgili görüşlerinin yer aldığı çalışmalarda ise öğretmenlerin medya konusunda farklı görüşlere sahip olduğu belirlenmiştir. Veziroğlu Çelik ve ark, (2018) araştırmalarında okul öncesi öğretmenleri teknolojinin eğitim ortamında kullanımıyla ilgili olarak öğrenmenin kalıcı hale geldiğini vurgularken, sosyal medyanın eğitimde kullanımına ilişkin sosyal medyayı farklı etkinlik ve yöntemler bulma amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir. Okul öncesi öğretmenleri ile yapılan başka bir çalışmada öğretmenler, geleneksel medyanın hala baskın olduğunu ve internet ve yeni medyanın daha az kullanıldığını ifade etmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarının kentsel ya da kırsal konumda olmalarına bağlı olarak, öğretmenin medyayı kırsal alanlara göre kentlerde daha iyi kullandığı görülmektedir (Vulic ve Vujovic, 2015). Çin’de yapılan bir araştırmada ise, anaokulu öğretmenlerinin eğitim teknolojisi okuryazarlığının genel düzeyinin düşük olduğu, ancak anaokulu öğretiminde bilgi teknolojisini kullanma yönündeki tutumun olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine bu araştırmanın sonuçları anaokulu öğretmenlerinin bilgi teknolojisini müfredata dahil etme,

bilgi aramak için interneti kullanma, öğretme kaynaklarını indirme ve kaydetme gibi belirli eğitim teknolojisi bilgi ve becerilerine sahip olduğunu göstermektedir (Wang ve Zhu, 2014).

Dünya çapında belirli zaman aralıklarında meydana gelen ekonomik ve sosyal hareketler kuşak olarak adlandırılmaktadır. Dünya genelinde kuşaklar çeşitli adlandırmalarla gruplandırılarak incelenmektedir. Bu gruplamalarda yaygın olarak kuşaklar, X Kuşağı (1965-1980), Y Kuşağı (1981-1999) ve Z Kuşağı (2000 ve sonrası) olarak adlandırılmaktadır. Y ve Z kuşaklarını, X kuşağından ayıran en önemli özelliğin bilişim teknolojileri ve sosyal medyanın yaygın olarak kullanıldığı bir zaman diliminde dünyaya gelmeleri olduğu söylenebilir (Deniz ve Tutgun-Ünal, 2019). Teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte kuşakların iletişim araçlarıyla etkileşimlerinin konu alındığı güncel araştırmalar, özellikle teknolojiyle küçük yaşta beri iç içe olanlar ile sonradan tanışan kuşaklar arasındaki farklılıkların tespit edilmesi yönüne kaymıştır. Araştırmalarda önceleri gazete, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçları ile insanların ilişkisi incelenirken (Pecchioni, Wright ve Nussbaum, 2005; Williams, 2001; Williams ve Harwood, 2008), şimdilerde farklı kuşakların bilgisayar, internet, cep telefonu ve özellikle de medya ile ilişkisi incelenmektedir Asmafiliz ve Şalvarcı Türel, 2018; Dyke, Haynes ve Ferguson, 2007; Kuyucu, 2017; Özdemir, 2017; Sağır ve Eraslan, 2019; Süer, Sezgin ve Oral, 2017; Tutgun-Ünal, 2015; Tutgun-Ünal ve Soykan, 2015).

Çocuk izleyicilerin medya etkisi altında kaldığı ve çizgi filmler, reklamlar, şarkılar ile diziler yoluyla verilmek istenen mesajı alırken çok da seçici olmadıkları ortadadır (MEB Komisyon, 2006). Medyayı etkin bir şekilde analiz edebilen ve yorumlayabilen eğitimciler şüphesiz çocukların ve ebeveynlerin yönlendirilmesinde aktif rol oynayacaklardır. Bu noktadan hareketle okul öncesi çocuklarının medya ile yakınlığı da göz önüne alınarak, okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının medya okuryazarlık algıları ve medya alışkanlıkları incelenmesi yararlı olacaktır. Teknolojinin hızla gelişimi sonucunda x, y ve z kuşağında yer alan öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının medya ile olan ilişkisi merak edilmiş, bu ilişkide öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının medyaya karşı olan algıları araştırılmak istenmiştir. Alan yazın incelendiğinde bu tür bir araştırmanın olmaması alanyazına katkı olması açısından da önem arz etmektedir. Belirtilen gerekçelerden dolayı okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının medya okuryazarlık algılarının ve medya alışkanlıklarının incelenmesi bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı ile ilgili algıları-

nı ve medya alışkanlıklarını derinlemesine incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı ile ilgili algıları nasıldır?
2. Okul öncesi öğretmenleri ile öğretmen adaylarının medya ve medya okuryazarlığı hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Okul öncesi öğretmenleri ve öğretmen adayları medyayı nasıl kullanmaktadır?
4. Okul öncesi öğretmen adayları medyayı alanlarında nasıl kullanmayı tercih edecektir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada; araştırma konusuyla ilgili katılımcıların bireysel algıları, deneyimleri ve bakış açılarını doğrudan öğrenme, mevcut durumları anlama ve açıklama amacıyla nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır (Patton, 2014). Nitel araştırma yöntemleri farklı araştırma desenlerini kapsamaktadır. Bu çalışmada ise, birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını tanımlayan fenomenolojik desen kullanılmıştır (Creswell, 2018). Araştırmada fenomenolojik yaklaşım yoluyla “medya okuryazarlığı” kavramı ve okul öncesi öğretmenleri ile öğretmen adaylarının medyayla ilgili kullanım alışkanlıkları incelenmiştir.

Katılımcılar ve Araştırma Bağlamı

Çalışma grubunun seçiminde çalışmanın amacına bağlı olarak amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örneklem yönteminde temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacılar tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış ölçüt listeleri kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda örnekleme alınacak katılımcılar belirlenirken, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının x, y ve z kuşağında yer alması ölçüt olarak belirlenmiştir. Buna göre araştırmanın çalışma grubunu, Muğla ilinde iki farklı bağımsız anaokulunda görev yapan ve bahsedilen ölçütleri karşılayan toplam 4 okul öncesi öğretmeni ile Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim dalında 2. Sınıfta öğrenim gören 2

öğretmen adayı oluşturmuştur. Ayrıca çalışma grubu oluşturulurken gönüllülük esasına göre seçim yapılmıştır. Seçilen öğretmen adaylarının 2. Sınıfta öğrenim görenler arasından seçilmesi, x, y ve z kuşağı yaş aralıklarına dikkat edilmesi ile ilgilidir. Araştırmada etik kurallar çerçevesinde okul ismine yer verilmemiş; seçilen 4 öğretmen X1, X2, Y1, Y2 şeklinde, seçilen 2 öğretmen adayı ise Z1 ve Z2 şeklinde kodlanmıştır.

X1, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bağımsız bir anaokulunda görev yapan 49 yaşında ve 26 yıllık bir okul öncesi öğretmendir. 28 yıldır okul öncesi öğretmenliği yapan ve 51 yaşında olan X2 de aynı bağımsız anaokulunda görev yapmaktadır. Y1, 35 yaşındadır ve farklı bir bağımsız anaokulunda 13 yıldan beri okul öncesi öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Y2 ise aynı bağımsız anaokulunda görev yapmaktadır, 37 yaşındadır ve 15 yıllık öğretmendir. Öğretmen adayı katılımcılar Z1 ve Z2 okul öncesi öğretmenliği 2. Sınıf öğrencisidir ve 19 yaşındadır. Öğretmenler ile öğretmen adaylarının tamamı kadındır ve öğretmenler okul öncesi eğitim alanında lisans mezunudur. Çalışma kapsamında inandırıcılık ve aktarılabilişin sağlanması için, elde edilen bulgulara yönelik katılımcı teyidinin sağlanmasına dikkat edilmiştir.

Veri Toplama

Verilerin toplanmasında, çalışmada elde edilen verilerin geçerliğine kanıt sağlama açısından veri çeşitlemesi yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı ile medya kullanımı hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik yarı yapılandırılmış “Görüşme Formu”; medya kullanım alışkanlıklarını belirlemeye yönelik “Doküman Analizi” ve öğretmen adayları ile öğretmenlerin demografik verilerine ulaşmak için “Genel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Genel bilgi formunda; okul öncesi öğretmenleri ile öğretmen adaylarının cinsiyeti, yaşı ve öğrenim durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır. Görüşme formunun oluşturulmasında öncelikle alan yazın taraması gerçekleştirilmiş, taslak maddeler oluşturulmuştur. 3 alan uzmanının görüşleri doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Ardından Millî Eğitim Bakanlığına bağlı iki bağımsız anaokuluna gidilerek araştırmanın amacı ile ilgili yönetici ve öğretmenlere bilgilendirme yapılmış; araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılarla ortak görüşme günleri belirlenmiş ve o tarihlerde kendileriyle görüşülmüştür. Her biri 30-45 dakika arası süren görüşmeler elektronik olarak kayıt altına alınmıştır. Bu görüşmelerde katılımcılara günlük hayatta medyayı kullanım amacı, medya kullanımında seçici olma durumu, medyanın yaşamımızın içindeki konumu, medyadan alınan bilgi

teyidi, medyada uygunsuz içeriklere karşı tepki, medyayı okul öncesi alanında kullanım ve medya okuryazarlığı kavramı ile ilgili sorular sorulmuştur. Ayrıca katılımcıların cevaplarını derinleştirmek amacıyla örnekler vermeleri istenmiş veya neden, niçin gibi ek sorular sorularak katılımcıların verdikleri cevaplar zenginleştirilmiştir.

Görüşme verilerini desteklemek amacıyla, görüşmelerin ardından katılımcılara yansıtıcı günlüklerle ilgili bilgi verilmiş ve günlüklerinde medya kullanımı ile ilgili tüm görüş, düşünce ve önerilerini belirtmeleri istenmiştir. Katılımcılar medya türlerinden herhangi birini veya birkaçını kullandıkları günün akşamında bu günlükleri doldurmuş ve günlükler 7 günün sonunda toplanmıştır. Bu süreç sonunda 42 adet günlük notu ile 6 adet görüşme notu elde edilmiştir. Nitel araştırmalar yorumlamaya dayalıdır ve araştırmacı, genellikle katılımcılarla yoğun bir deneyim ve süreklilik içindedir (Creswell, 2018). Bu çalışmada araştırmacı, veri toplama sürecinde ve verilerin analizinde doğrudan yer almış ve bir araç görevi üstlenmiştir. Veri toplama sürecinde araştırmacı mümkün olduğunca nesnel olmaya özen göstermiş katılımcıların davranış ve sözlerini yargılamamaya dikkat etmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler, içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Bu analiz türü; birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Hem görüşme kayıtları hem de günlüklerde bulunan veriler okunduktan sonra anlamlı bölümler işaretlenerek sayfa kenarına kodlar yazılmıştır. Tekrar eden kodların, tümevarımcı yaklaşımla incelenmesiyle temalar oluşturulmuştur. Bu süreç sonucunda aşağıda belirtilen beş temel tema, literatür çerçevesinde sunulmuş ve tartışılmıştır.

Bulgular

Yapılan içerik analizi sonucunda (1) İletişim, (2) Araştırma, (3) Seçicilik, (4) Farkındalık ve (5) Yararlanma olmak üzere beş temel tema elde edilmiştir. İletişim teması altında 5 kod, araştırma teması altında 4 kod, seçicilik teması altında 4 kod, farkındalık teması altında 4 kod ve yararlanma teması altında 8 kod olmak üzere toplamda 25 kod çıkarılmıştır. Ortaya çıkan bu temel temalar aşağıda sunulmuş ve tartışılmıştır.

1) İletişim=Medya

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların günlük hayatlarında medyayı daha çok çevresiyle iletişim kurmak, çevreden haberdar olmak, araştırma yapmak ve paylaşımda bulunmak amacıyla kullandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu konuda Y2'nin ifadesi şu şekildedir:

Medyayı iletişimde, birbirimizle, insanlarla iletişimde telefonumuzu kullanıyoruz, bilgisayar zaten sürekli kullandığımız araçlardan. Televizyonu çevremizden haberdar olmak için kullanıyoruz... Çünkü günümüzde yüz yüze görüşmekten ziyade uzaktan iletişim ön planda. Daha çok iletişim amaçlı kullanıyoruz.

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının tuttuğu günlüklerde medyanın iletişim amaçlı kullanıldığının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durumu X1 “Bugün sadece telefon kullandım. Bugün çok yoğun geçtiği için akıllı tahtayı kullanmadım. Telefonu da çoğunlukla velilerle whatsapp ile iletişim amaçlı kullandım. Onlara çocukların durumundan bahsettim” şeklinde ifade etmiştir. Z2’de medya araçlarını sosyal mecraları takip etmek ve kendisi de paylaşma amacıyla kullandığını ifade etmektedir:

Birincisi telefon olarak söyleyeyim haberleşme aracı olarak kullanıyoruz ama artık sosyal medya geniş kapsamlı oldu yaşanan olaylardan insanlar nerede ne yapıyor artık o amaçla kullanılıyor birazcık daha sosyal medya. Veya bir yerde bir olay yaşandıysa onlardan haberdar oluyorum. Herkes televizyon izleyemiyor mesela ama telefondan internette özellikle çok çabuk yayılıyor. Biz gençlerin daha çok yaptığı şey bence. Paylaşma amacıyla kullanıyorum kendi duygularımı ifade edebildiğim yer diye düşünüyorum. Televizyonda da dizi takip ediyorum.

Yukarıdaki ifadelerin de ortaya koyduğu gibi genel olarak öğretmenler ve öğretmen adayları medyayı velilerle ve yakınlarıyla iletişim amacıyla kullanmaktadır. Bunun yanında çevreden haberdar olma ve sosyal medyada çevreyi takip edip paylaşım yapma amacıyla da kullanılmaktadır. Özellikle X ve Y kuşağı öğretmenleri medyayı velilerle ve yakınlarıyla iletişim amacıyla kullanmaktayken, Z kuşağı öğretmen adayları daha çok sosyal medyayı takip etme ve paylaşım yapma amacıyla kullanmaktadır. Z kuşağının medyayı henüz öğretmenliğe başlayamadığı için velilerle iletişim amacıyla kullanmadığı bir gerçektir. Ancak yakınlarıyla iletişim amacıyla kullanmayı da düşünmemişlerdir. Bu durum Z kuşağının, diğer kuşaklara göre doğumundan itibaren teknolojiyle daha iç içe yaşamasından kaynaklanmaktadır.

2) Seçicilik=İstedigimi izlerim ve kullanırım

Katılımcılar medya okuryazarlık kavramını seçicilik olarak algıladıklarını ve seçicilik kapsamında medya içeriği, süreleri ve araçlarında seçici olduklarını ifade etmişlerdir. Medya okuryazarlığının ne olduğu doğrudan sorulduğunda X1, X2 ve Z2'nin hiçbir fikri olmadığı görülmüştür. Örneğin, Z2 bu durumu “yani aslında medya okuryazarlığı iyi bir şey mi kötü bir şey mi diye düşünüyorum. Çünkü inanın bu konuda pek bir bilgim yok” şeklinde ifade etmiştir.

Öte yandan, Y1, Y2 ve Z1 ise medya okuryazarlığının medyanın kontrollü kullanımı ve seçici olmak anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Y2 medya okuryazarlığının kendisi için ne ifade ettiğini şöyle belirtmektedir:

Saçma sapan şeyleri sırf izlemiş olmak için değil seçerek yani gerçekten neyi izlemek istiyoruz? Biz ne bilgisi almak istiyoruz? Ne bizim hoşumuza gidiyor? Zevk aldığımız şeyleri izlersek onların daha çok yararlı olduğunu düşünüyorum. Bilhassa seçici olmak lazım. Gerçekten çok yararı var ama çok ta zararı olduğunu düşünüyorum. Medya okuryazarlığının seçici olmak anlamına geldiğini sanki duydum.

Yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenler ve öğretmen adayları medyada rahatsız edici bir içerik veya görüntüyle karşılaştıklarında medya aracını kapatmak ve içeriği kısıtlamak gibi tercihlerde bulduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin Y1 rahatsız edici bir görüntüye karşı medya içeriğinin kısıtlanması gerektiğini ifade etmekten; X1 ise rahatsız edici görüntünün engellenmesi ve gerektiğinde kapatılması gerektiğini “Hocam engelleme hakları var ya. Engellesin. Bazen telefonda bir bakıyorum reklam geliyor. Anketler geliyor reklamı istemiyorum diye tıklıyorsun kapatıyorsun” şeklinde ifade etmektedir. Bununla birlikte Z2 ise rahatsız edici görüntünün sosyal medyada paylaşılarak şikâyet yoluyla kapatılması gerektiğini ifade etmiştir:

Aslında ilk seçenek olarak kapatması gerekir. Şey olabilir mesela, bu içeriği sosyal medyada yayabilir. Böyle bir içerik var tepkiniz nedir bu paylaşımına yönelik gibi sorabilir. Bu herkesin bu paylaşımı görüp korunması yönünde bir adım olabilir. O paylaşır. Başka, başka insanlar görür ve tepki olarak o program sayfası kapatılabilir.

Yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenler ve öğretmen adayları medyada rahatsız edici bir görüntüyle karşılaştıklarında medya aracını kapatmak, içeriği kısıtlamak ve engellemek gibi tercihlerde bulunmuşlardır. X ve Y kuşağı öğretmenleri içeriği kısıtlama ve kapatma yolunu tercih ederken, Z kuşağı öğretmen adayı diğer öğretmenlerden farklı olarak rahatsız edici görüntünün medyada ortadan

kaldırılmasının sosyal medyada paylaşılarak yapılması gerektiğini önermektedir. Bu durum Z kuşağının X ve Y kuşağına göre medyayı toplumu bilinçlendirme ve kamuoyu oluşturma anlamında da etkin kullandığını göstermektedir.

Katılımcı günlüklerinden elde edilen verilerde X1, X2, Y1 ve Y2 medyada seçici davrandıklarını göstermektedir. Örneğin, X2 medya araçlarını kullanırken seçici davrandığını *Bugün 15-20 dakika kadar whatsapp kullandım. Biraz da etkinlik araştırdım. Gayet seçici davrandım. Çünkü karşıma sürekli reklam geldi. Hepsini kapattım* şeklinde ifade etmektedir. Öte yandan katılımcı günlüklerinde Z1 ve Z2 yeterince seçici davranmadıklarını belirtmektedir. Örneğin Z1, günlükünde bu durumu aşağıdaki sözlerle ifade etmektedir:

Telefonu sıkça kullandım bugün. Amacım arama yapmak ve araştırma yapmaktı. İnstagrama girdim, aramalar yaptım. İnternette birkaç bir şeye baktım ve whatsapp kullandım. 5 saat kadar kullanmışımdır. Bugün bunları kullanırken seçici davranmadım. Ama sınırımı aştığımı da düşünmüyorum.

Katılımcıların medya okuryazarlığı ile ilgili algıları kuşaklara göre orantılı bir dağılım göstermemektedir. Bu durum toplumda medya okuryazarlığı bilincinin henüz yerleşmediği anlamına gelmektedir.

3) Araştırma=Her gördüğüm doğru değildir

Medyadan edindikleri bilginin her zaman doğru olmayacağını ifade eden katılımcı öğretmenler ve öğretmen adayları, medyadan aldıkları bilginin teyidinde araştırma, çevreye danışma, yasal mercilere başvurma ve arkadaşlarla tartışma yolunu tercih edeceklerini ifade etmiştir. Bilgi teyidinde kuşaklar arası fark gözlenmektedir. Örneğin X ve Y kuşağı öğretmenleri, bilginin teyidinde internetin çok sağlıklı olmadığını, onun yerine arkadaşlarla tartışmanın daha doğru bir yol olduğunu ifade etmektedir. Örneğin X2 medya yoluyla öğrendiği bir bilgiyi nasıl teyit edeceğini aşağıdaki şekilde ifade etmektedir.

Bir şey duydum veya öğrendim mi? Araştırırım. Araştırırım mesela haberlerde var mı? Varsa haberlerde yoksa ben kaçırılmışım, arkadaşlar böyle böyle şu konuda bir bilginiz var mı diye çevreye danışırım. Artısı eksisi nedir sizin de fikrinizi alabilir miyim diyerekten sorarım araştırırım. Benim bildiğim yeter demem. O da beni kesmezse polise, savcılığa giderim. Sorarım. Bu böyle mi?

X ve Y kuşağı öğretmenleri medya yoluyla aldıkları bilgiyi çevrelerine danışarak teyit etme yoluna gitmektedirler. Z kuşağı öğretmen adayları X ve Y kuşaklarından farklı olarak arkadaşları veya çevreyle yine medya aracılığı ile görüş alışverişi yaptığını ifade etmektedir. Örneğin Z2 arkadaşlarına danışma yolu olarak sosyal medyayı kullanmayı tercih edeceğini şu sözlerle ifade etmektedir:

İlk önce arkadaşıma atarım[haberi]. Ben böyle bir şey gördüm doğru mu diye. Whatsappta herkesin mutlaka bir grubu vardır böyle bir dedikodu grubu gibi bir grup. Hemen telefondan screenshot alırım ve paylaşıyorum böyle böyle bir şey duydum haberiniz var mı? Biri bende evet duydum öbürü de bende duydum gibi yani o da sosyal medyayla ilerliyor aslında.

İfadelerden de anlaşılacağı üzere X ve Y kuşağında yer alan öğretmenler medya yoluyla aldıkları bilginin teyidinde yine medya yolunu tercih etmek yerine daha somut ortam olarak gördükleri çevrelerine danışma yoluna gitmektedirler. Bu durum onların medyanın bilgi teyidi özelliğine güvenmediklerini göstermektedir. Z kuşağı öğretmen adayı da onlardan farklı düşünmemektedir. Ancak Z kuşağı öğretmen adayı bilgiyi teyit ederken diğer öğretmenlerden farklı olarak sosyal medyanın kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Z kuşağı öğretmen adayı, içinde bulunduğu kuşağın özelliğini göstererek sosyal medyayı aktif kullanan bir bireydir. Bu nedenle Z2 medya yoluyla alınan bir bilginin teyidinde sosyal medyanın gücünden faydalanılması gerektiğini ifade etmektedir.

4) Farkındalık=Medyanın artı ve eksilerinin farkındayım

Katılımcılar medyanın yaşamımızın tam içinde olmasının yaşamımızı olumlu ve olumsuz yönlerde etkilediğini ifade etmektedirler. Örneğin X1, medyanın insanlar arası iletişimi azalttığını, medyanın artık hayatımızda bir oyalanma aracı olduğunu “Ben insanların medya yüzünden mutsuz olduğunu ikili sohbetleri çaylı sohbetleri azalttığı için insanların medyaya yöneldiğini düşünüyorum” şeklinde ifade etmektedir: Buna karşın Y1 medyanın dezavantajlarının yanında hayatı kolaylaştırıcı bir rol üstlendiğini “Hayatımızı kolaylaştırdı. Bunun tabi dezavantajları da var ama bir şeye mesela eskiden hani erişmek için illa bir kütüphaneye gitmek gerekiyordu en basitinden ama şu anda mesela arayacağımız bir kitaba ulaşmak için internet üzerinden tarama yaptığımızda çıkıyor” şeklinde ifade etmektedir. Z1 ise, insanların sürekli olarak medyaya bağlı hareket ettiğini, medyanın hayatımızın odağında olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Tamamen bence insanların orada nasıl söyleyeyim her şeyimiz ona bağlı gibi. Mesela üzüliyoruz orada paylaşıyoruz mutlu oluyoruz onu da paylaşıyoruz bir şeye heyecanlanıyoruz onu da paylaşıyoruz ve artık bu paylaşmak insanların rutini haline geldi bence. Mesela bir kaza oluyor insanlar onu çekebiliyor o an. Bunu düşünebiliyoruz. Biri birini öldürüyor o anda kamerayı çıkarıp çekmek kimin aklına gelebilir. Bu artık insanların bilinçaltına işlemiş durumda bence. Sosyal medya internet, tv bunların yayılması paylaşılması insanların artık bir odak noktası olmuş gibime geliyor ve sürekli buna bağlı hareket ediyoruz. Hayatlarımızı ona yönelik düzenliyoruz

Katılımcıların ifadelerinin de ortaya koyduğu gibi genel olarak medyanın yaşamımızın içinde olması, yaşamımıza olumlu ve olumsuz yönlerden etki etmektedir. Bazı katılımcılar, medyanın bize mutsuzluk verdiğini ifade ederken, bazıları aile kurumuna zarar verdiğini ifade etmiştir. Özellikle X kuşağı öğretmeni medyanın olumlu yönüne hiç değinmemiş, sadece hayatımıza getirdiği olumsuzluklardan bahsetmiştir. Medyanın yıllar ilerledikçe yaşamımızın içinde giderek daha fazla yer aldığı düşünüldüğünde Y ve Z kuşaklarının medyanın hayatımızı etkileyen olumsuz yönlerinden ziyade olumlu yönlerinden bahsetmeleri, içinde buldukları kuşağın özelliğini yansıttıkları şeklinde yorumlanmaktadır.

Katılımcılar, okul öncesi öğretmenlerine ve öğretmen adaylarına medya okuryazarlığının kazandırılması için bazı önerilerde bulunmuşlardır. Örneğin Y2, öğretmen adaylarına uygulamada rehber öğretmenlerinin yardımıyla medya okuryazarlığının kazandırılabileceğini ayrıca öğretmenlere de eğitimler düzenlenebileceğini şu sözlerle ifade etmiştir:

Stajyerlerimiz geliyor mesela diyorum ki önceden izleteceğiniz şeyi siz önceden süzgecinizden geçirin. Gerçekten bu izleteceğiniz şey amacınıza hitap ediyor mu? Gerçekten çocuklara uygun mu? Uygun olmayan içinde görseller var mı? Bunun için öğretmen adayları medya okuryazarlığını stajda öğrenebilirler. Öğretmenler için hizmetiçi programlar yoluyla bilgilendirme yapılabilir. Her zaman işe yarıyor mu bu seminerler bazen yaramıyor bazen yarıyor. Çünkü insanlar istemeye istemeye geliyor bize uygun olmayan tarihlerde seminerler konuyor seminer konulurken bize de sorulsun istiyoruz. Bunun yanında broşürler de dağıtılabilir bununla ilgili. Yani çok yön var seçenek var.

Yine Z1’de medya okuryazarlığının öğretmen adaylarına nasıl kazandırılacağını “Eğitimle kazandırılabilir. Eğitimler düzenlenebilir” şeklinde ifade etmiştir.

Ancak X1, X2, Y1 ve Z2 medya okuryazarlığının kazandırılması için herhangi bir fikirlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğunun medya okuryazarlığının kazandırılması için bir fikirlerinin olmamasının nedeni medya okuryazarlığı konusunda toplumun henüz yeterli bilince sahip olmamasıdır.

5) Yararlanma= Medyayı Kullanıyorum

Yapılan görüşmeler sonucu öğretmenler ve öğretmen adayları medyayı okul öncesi alanında etkinliklerde uygulama yaparken kullandıklarını ya da kullanmayı tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Örneğin X2 alanında medyayı nasıl kullandığını şu şekilde açıklamaktadır:

Sadece eğitimde kullanıyorum ben. Mesela şeyde şarkılarda kullanıyorum matematikte kullanıyorum. Bazen kendim de çok şarkı söylüyorum. Arada da oradan açıyorum değişiklik olsun diye oradan izletiyorum. Bazen konu hakkında çok eğitici bilgiler oluyor mesela Kızılay hakkında atıyorum mesela konumuz Atatürk'le 29 Ekim gibi onun hakkında. Sadece küçük videolar konuyu pekiştirmek amaçlı kullanıyorum. Onun dışında matematikte şeyde arada bir hikâyede kullanıyorum.

Yine X1, tuttuğu günlük notlarında medyayı okul öncesi alanında nasıl kullandığını “Bugün medya araçlarından akıllı tahtayı ve telefonumu kullandım. Medya araçlarını çocuklar çok konuştukları için rahatlatıcı müzik açtım. Ardından hikâye anlatmam gerekiyordu bir slayt buldum oradan anlattım.” şeklinde ifade etmektedir. Aralarında kuşak farkı da olsa katılımcıların tamamının medyayı etkin bir şekilde alanlarında kullanıyor ya da kullanmayı tercih edecek olmaları gelişen teknolojiyle birlikte akıllı tahtalar ile bilgisayarların okulöncesi sınıflarına kadar girmiş olması ve çocukların aile ortamında teknolojiyle tanışmış olmaları ile okulda çocuklar arasında bununla ilgili bir talep oluşması sonucu ortaya çıkmıştır:

Bunların yanında katılımcılar öğretmenlerin medyayı doğru ve etkin bir şekilde kullanmalarının kendilerine ve öğrencilerine ne gibi etkileri olduğunu açıklamışlardır. Öğretmenler ve öğretmen adayları medyanın doğru ve etkin bir şekilde kullanılmasının kendilerine kişisel gelişim ve paylaşım noktasında, öğrencilerine ise yaratıcılığı arttırma ve gelişime yardımcı olma noktasında katkı sağladığını ifade etmektedirler. Örneğin Z1, medyanın doğru ve etkin bir şekilde kullanılmasyla kişinin kendini ve öğrencilerini geliştirebileceğini şu şekilde ifade etmektedir:

Medyayı doğru bir şekilde kullanırsan çok fazla bilgi elde edebilirsin. Çok fazla kendini geliştirebilirsin. Çok fazla yaptığın güzel şeyleri paylaşabilirsin. Ya da çocuklarını geliştirebilirsin sadece interneti kullanarak. İyi ki internet keşfedilmiş.

Konuyla ilgili olarak X1, X2 ve Z2 doğru ve etkin bir şekilde kullanılan medyanın çocuklara fayda sağladığını, Y1 çocuklarda yaratıcılığı arttırdığını ve Y2 çocukların gelişimine katkı sağladığını ifade etmektedirler. Genel olarak bakıldığında katılımcıların tamamı öğretmenler ile öğretmen adaylarının medyayı doğru ve etkin bir şekilde kullanmasının kendilerinin kişisel gelişimleri ile öğrencilerinin gelişimlerine katkı sağladığını ifade etmektedirler. Katılımcıların, farklı kuşaklardan olmalarına rağmen medyanın etkili kullanımının fayda sağladığı konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Bu durum katılımcıların medyanın etkileri konusunda yeterli bilince sahip oldukları anlamına gelmektedir.

Tartışma / Sonuç ve Öneriler

Okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı algıları ile medya alışkanlıklarını derinlemesine inceleme amacıyla yapılan bu çalışma önemli bulgular ortaya koymuştur. İlk olarak; öğretmenlerin medyayı farklı amaçlarla kullandıkları, bu amaçların kuşaklara göre değişim gösterdiği görülmüştür. Özellikle diğer kuşaklardan farklı olarak Z kuşağı öğretmen adayları medyayı daha çok sosyal medyada paylaşım yapma amacıyla kullanmaktadır. Bu konuda Karadoğan (2019), Z kuşağının şimdiye kadarki kuşaklar arasında en küresel, en teknolojik, okuma yazma ve sosyal olarak güçlenmiş kuşak olduğunu ifade etmektedir. Buradaki sosyallik doğrudan ilişkiler yerine daha çok sosyal medyadaki aktiflik ve bağlantı çeşitliliği olarak düşünülmektedir. Z kuşağı neredeyse doğuştan teknoloji ile şekillenirler. Olağanüstü bir şekilde teknolojiye bağımlıdırlar ve ana dilleri teknolojik bir dildir (Çetin ve Karalar, 2016). Z kuşağı öğretmen adayları geleceğin öğretmenleri olacaktır. Bu doğrultuda günlük hayatlarında zaten teknoloji ile iç içe olan Z kuşağı öğretmenleri sınıflarında da hemen hemen bütün etkinliklerini teknolojiyi kullanarak gerçekleştirecektir. Bunun için şimdiden başlanarak okul öncesi sınıflarının teknolojik donanımlarının güçlendirilmesi verimlilik açısından önemlidir.

Bu araştırmanın ortaya koyduğu diğer bir önemli bulguda ise öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının medyadan aldıkları bilgi teyidinde çevrelerine danışma ve sosyal medyadan faydalanma yolunu izleyecekleri; medyada kendilerini rahatsız edici bir görüntüyle karşılaştıklarında ise medya aracını kapatmak, içeriği kısıtlamak ve sosyal medyada paylaşım yapmak gibi seçenekleri değerlendirecek-

leri görülmüştür. Günümüzde medyada yayımlanan rahatsız edici görüntüler hızla çoğalmaktadır ancak katılımcıların medyada rahatsız edici bir görüntüye karşı farklı da olsa çözüm önerileri getirdikleri görülmektedir. Bu durum onların medyanın tehlikelerinin farkında olduklarını göstermektedir. Bu konuda İnan (2010) araştırmasında, öğretmen adaylarının internette karşılaştığı haberler veya programlara ilişkin kısmen de olsa eleştirel-tepkisel yaklaşım sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır. Ancak yine bu araştırma sonucuna göre öğretmen adaylarının, televizyon ve gazetede ki haberlerle ilgili olarak, ilgili mercilere eleştiri ve tepkilerini iletme durumu düşük seviyededir. Aynı durumun internet için bir miktar daha yüksek olması, internetten eleştiri ve tepkiyi iletmenin teknolojik olarak kolay olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmada medya yoluyla alınan bir bilginin teyidinde ise, bazı öğretmenlerin teknoloji yerine sosyal çevrenin görüşlerine önem verdiği ve bazı öğretmenlerin ise sosyal medyanın gücüne güvendiği görülmüştür. Katılımcılar arası bu görüş farklılığı, kuşaklar arası farklılıktan kaynaklanmaktadır. Çetin ve Karalar'a göre (2016) X ve Y kuşağı daha somut ve gerçekçi bilgilere güvenmektedir. Teknolojinin içinde doğan Z kuşağı ise gününün büyük bir kısmını sosyal medyada geçirmekte, bu nedenle bilgi teyidini yine medya yoluyla yapmayı tercih etmektedir. Teknoloji bağımlısı olan Z kuşağı, fiziksel dünya ile sanal dünyayı birbirinden ayırmadan bir bütün olarak görmektedir (Coşkun, 2019).

Çalışmada bazı katılımcıların medya araçlarını kullanırken seçici davrandıkları, bazı katılımcıların ise seçici davranmadıkları ve medyanın yaşamımızın tam içinde olmasının yaşamımızı olumlu ve olumsuz yönlerden etkilediği görülmüştür. Teknolojiyle daha iç içe olan Z kuşağı diğer kuşaklara göre özellikle sosyal medyada daha yoğun bir teknolojik ortama maruz kaldığından ve daha hızlı yaşadığından seçici olmak adına yeterli zamanı bulamamaktadır. Medyanın yaşamımızın tam içinde olması konusundaki farklı görüşler ise yine öğretmenler ile öğretmen adaylarının farklı kuşaklardan olmalarından kaynaklanmaktadır. Konuyla ilgili olarak Kırbaş'ın (2019) araştırmasında Türkçe öğretmenlerinin medyada ve özellikle de televizyonda çıkan akıllı işaretlerin ne anlama geldiğini bilme ve etrafındakileri uyarmada ve bu konuda duyarlı ve bilinçli hareket etme becerileri ile hangi görsel ve işitsel medya araçlarının bireyleri olumsuz yönde etkilediği konusunda bilgi sahibi olma becerilerinin üst seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kırbaş'ın (2019) araştırmasında yer alan katılımcıların X veya Y kuşağından oldukları anlaşılmaktadır. Bu çalışmada da X ve Y kuşağı öğretmenleri medya araçlarını kullanırken seçici davrandıklarını ifade etmiş, medyanın olumsuz

yönlerine odaklanmıştır. Bu durumda Kırbaş'ın (2019) bulguları, bu araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir.

Bu araştırmanın ortaya koyduğu diğer bir önemli bulguda ise medya okuryazarlığı konusunda bazı katılımcıların hiçbir fikrinin olmadığı, bazı katılımcıların ise medya okuryazarlığının medyanın kontrollü kullanımı ve seçici olmak anlamına geldiğini ifade ettikleri görülmüştür. Medya okuryazarlığı algılarının kuşaklara göre orantılı bir dağılım göstermemesi, toplumda henüz medya okuryazarlığı bilincinin yerleşmediği anlamına gelmektedir. Özellikle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından medya okuryazarlığı dersi 2007-2008 eğitim öğretim yılından itibaren ortaokul 6,7 ve 8. sınıflarda uygulanmaktadır (Gün ve Kaya, 2017). Buna rağmen Z kuşağının medya okuryazarlığı hakkında net bir bilgiye sahip olmadığı görülmüştür. Bu durumda okullarda okutulmaya devam eden medya okuryazarlığı dersinin niteliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Medya okuryazarlığının kazandırılması için de katılımcıların çoğunun bir fikrinin olmadığı görülmüştür. Bunun nedeni medya okuryazarlığı konusunda toplumun henüz yeterli bilince sahip olmamasıdır. Bu konuda katılımcıların bazılarının da ifade ettiği gibi öğretmenlere medya okuryazarlığı konusunda eğitimler düzenlenmesi, öğretmen adaylarına uygulamalarında ve meslek hayatında kullanmak üzere üniversite eğitim programlarına medya okuryazarlığı dersi eklenmesi, toplumda medya okuryazarlığı bilincinin artırılması açısından önemlidir. Nitekim öğretmenlerin çocuklara teknolojinin doğru ve etkin kullanımında model olabilmesi, teknolojiyi eğitim amaçlı kullanabilmesi ve çocuğu merkeze alan eğitim etkinlikleri uygulaması için kendilerini teknoloji kullanımında yetkin hissetmeleri gerekmektedir (Blackwell, 2013).

Bu araştırmanın ortaya koyduğu diğer bir önemli bulgu ise öğretmenlerin tamamının medyayı etkinliklerde uygulama yaparken bir araç olarak kullandıkları, öğretmen adaylarının da medyayı alanlarında aynı amaçla kullanmayı tercih edecekleri sonucunu göstermektedir. Wang ve Zhu'nun yaptıkları araştırmasında elde ettiği bulgular araştırmanın bu bulgusu ile örtüşmektedir. Wang ve Zhu (2014) araştırmalarında okul öncesi öğretmenlerinin eğitim ve öğretimde bilgi teknolojisini kullanma yönündeki tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine sonuçlar anaokulu öğretmenlerinin bilgi teknolojisini müfredata dâhil etme, bilgi aramak için interneti kullanma, öğretme kaynaklarını indirme ve kaydetme gibi belirli eğitim teknolojisi bilgi ve becerilerine sahip olduğunu göstermektedir. Teknolojinin akıllı tahtalar ve bilgisayarlarla birlikte okul öncesi sınıflarına kadar girmiş olması, öğretmenleri teknolojiyi kullanmaya itmektedir. Teknolojiyi bir dil gibi kullanabilen, zihinlerini teknoloji diliyle işleyen yeni neslin eğitimini,

teknoloji dilini tam olarak kullanamasa bile teknolojiye yeterince hâkim öğretmenlerden ve eğitim yöneticilerinden oluşan bir kadro verebilecektir (Menteşe, 2013). Dolayısıyla öğretmenlere, teknolojiyi alanlarında etkin bir şekilde kullanma becerisini öğrenme imkânları sağlanmalıdır. Bu imkân, okulda eğitim ve öğretim verimliliğinin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Bunu yanında katılımcıların tamamının medyayı doğru ve etkin bir şekilde kullanmanın öğretmenlerin kendilerinin kişisel gelişimleri ile öğrencilerinin gelişimlerine katkı sağladığını ifade ettikleri görülmüştür. Aradaki kuşak farkına rağmen medyanın etkili kullanımının fayda sağladığı konusunda katılımcıların aynı görüşte oldukları görülmektedir. Bu durum katılımcıların medyanın etkileri konusunda yeterli bilince sahip oldukları anlamına gelse de özellikle Z kuşağı öğretmen adayları bu bilinci uygulamaya geçirmekte zorlanmaktadır. Örneğin Z kuşağı öğretmen adayları medyanın doğru ve etkin kullanılması gerektiği görüşüne sahipken, aynı zamanda medya kullanımında seçici olmadıklarını ifade etmektedir. Bu konuda Singh (2014), araştırmasında Z kuşağında yer alan bireylerin çoğunluğunun sadece eğlenceli olduğu için internette paylaşım yaptığı sonucuna ulaşmıştır. Buna göre Z kuşağının medyanın hayatımıza getirdiği eksilerin ve artıların farkında olduğu ancak medyayı doğru ve etkin bir şekilde kullanamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma, ortaya koyduğu nitel bulgular vasıtasıyla okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının gözüyle medya okuryazarlığı kavramını ve katılımcıların medya kullanım deneyimlerini ortaya koymakta ve çözüm önerileriyle katkılar sağlamaktadır. Bu araştırma önemli bulgular ortaya koymakla beraber bazı sınırlıklarını dikkate alarak sonuçları yorumlanmalıdır. İlk olarak, çalışmaya katılan katılımcılar, X, Y ve Z kuşağından olan öğretmen ve öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Bu çalışmaya ikisi X kuşağından ve ikisi Y kuşağından olmak üzere 4 öğretmen ve Z kuşağından 2 öğretmen adayı katılmıştır. Bu nedenle bu katılımcılardan elde edilen sonuçların tüm öğretmenler ve öğretmen adayları için genellenmesi oldukça güçtür. İkinci olarak, çalışmada Z kuşağı öğretmen olmadığı için Z kuşağı öğretmenlerinin medya okuryazarlığı algıları incelenememiştir. Bu durum sonuçların karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Daha geniş katılımcı gruplarla okul öncesi öğretmenlerinin medya okuryazarlığı algıları konusunda çalışmalara halen ihtiyaç vardır. Özellikle, Z kuşağının öğrencilik hayatı, mesleğe başlama ve çalışma hayatı dönemlerini içine alan medya okuryazarlığı algıları ile ilgili boylamsal araştırmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Alıcı, Ş. ve Gökbulut, Ö. Ö. (2017), Süreçsel Drama Oturumlarının Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlığı Seviyelerine Etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 12(1), 47-68.
- Altun, A. (2008). Türkiye’de medya okuryazarlığı. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 16, 30-34.
- Altun, A. (2013). *Okul öncesi, ilkokul ve ortaokul öğretmenlerinin görüşleri: medya okuryazarlığı derslerle nasıl ilişkilendirilebilir*. H. Yavuzer ve MR Şirin içinde, I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı, 1, 9-82.
- Arıkan, Y. D. ve Karasu, M. (2016). Öğretmen adaylarının sosyal medya kullanım durumları ve medya okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(2), 549-566.
- Aslan, N. ve Basel, A. T. (2017). Eğitim fakültesi öğrencilerinin medya okur-yazarlık düzeyleri (İzmir örnekleme). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1353-1372.
- Asmafiliz, E. ve Şalvarcı Türel, N. (2018). Y kuşağı bireylerin sosyal medya kullanım sıklığı üzerine ampririk bir araştırma, *5th International Conference on Social Sciences and Education Research*, Bildiriler Kitabı, içinde (294-312).
- Binark, M., ve Gencel Berk, M., (2010), *Eleştirel medya okuryazarlığı kurumsal yaklaşımlar ve uygulamalar*, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Blackwell, C. (2013). Teacher practices with mobile technology integrating tablet computers into the early childhood classroom. *Journal of Education Research*, 7 (4), 231-255.
- Bozkurt, F., ve Çoşkun, D. (2018). 21. YY Okuryazarlığı: Öğretmen Adaylarının Medya Algılarına Genel Bir Bakış. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 493-511.
- Christ, W. G., ve Potter, W. J. (1998). Media literacy, media education, and the academy. *Journal of communication*, 48(1), 5-15.
- Çoşkun, D. C. (2019). *Z kuşağı mensubu öğrencilerin sosyal medya kullanım alışkanlıkları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Çetin, B. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının medya ve televizyon okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(1), 171-190.
- Çetin, C., ve Karalar, S. (2016). X, y ve z kuşağı öğrencilerin çok yönlü ve sınırsız kariyer algıları üzerine bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 157-197.
- Dedebali, N. C. Daşdemir, İ. ve Şan, S. (2019). Öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı ile bilgi okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Kırşehir Education Faculty*, 20(2).
- Deniz, L., ve Tutgun-Ünal, A. (2019). Sosyal Medya Çağında Kuşakların Sosyal Medya Kullanımı ve Değerlerine Yönelik Bir Dizi Ölçek Geliştirme Çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1025-1057.
- Dyke, M. V., Haynes, C. ve Ferguson, M. (2007). Bridging the divide: A public relations perspective on intergenerational communication. *Public Relations Quarterly*, 52, 4, 19-23.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlığı Algıları ile Medya Alışkanlıklarının İncelenmesi

- Erişti, B., ve Erdem, C. (2018). Öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı beceri düzeyleri ile eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki. *Electronic Journal of Social Sciences*, 17(67).
- Ertek, Z. Ö. (2013). *Sınıf öğretmenlerinin medya okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gün, M., ve Kaya, İ. (2017). Seçmeli medya okuryazarlığı dersi uygulamasının öğrencilere katkıları üzerine bir Değerlendirme. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(2), (119-132).
- Güven, I. (2014). Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 9(2), 787-800.
- Hong-qin, Y., (2011). A Study on Kindergarten Teachers' Media Literacy at the Information Age. *Journal of Ningbo Institute of Education*, (2), 18.
- İnan, T. (2010). *Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri ve medya okuryazarlığına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Karadoğan, A. (2019). Z kuşağı ve öğretmenlik mesleği. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(2), (9-42).
- Karataş, A., (2008), *Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kırbaş, A., (2019), Türkçe öğretmenlerinin medya okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi (Türkiye Örnekleme). *Ekev Akademi Dergisi* (23) 77.
- Koyuncu Şahin, M., Esen Çoban, A., ve Güney Karaman, N., (2018). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Medyanın Çocukların Beslenme Alışkanlıkları ve Bozuklukları Üzerindeki Etkisine Yönelik Bakış Açılıarı. *Elementary Education Online*, 17(1), 125-142.
- Kuyucu, M. (2017). Y kuşağı ve teknoloji: Y kuşağının iletişim teknolojilerini kullanım alışkanlıkları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 845-872.
- Millî Eğitim Bakanlığı Komisyon (2006). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları
- Menteşe, M. (2013). *Sosyal medya ortam ve araçlarının eğitimde kullanımına ilişkin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, Ş. (2017). *Kuşaklar teorisine göre Türkiye'deki gençlerin medya kullanım alışkanlıkları ve İstanbul örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özerkan, Ş. (2012), Medya, dil ve ideoloji. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(12), 63-76.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Pecchioni L. L., Wright K. B. ve Nussbaum J. F. (2005). *Life span communication*. LEA: Mahwah, New Jersey.
- Potter, W. J. (2004). *Theory of media literacy: A cognitive approach*. Sage Publications.
- Sağır, A. ve Eraslan, H. (2019). Akıllı telefonların gençlerin gündelik hayatlarına etkisi: Türkiye'de üniversite gençliği örneği. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 48-78.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlığı Algıları ile Medya Alışkanlıklarının İncelenmesi

- Singh, A. (2014). Challenges and issues of Generation Z. *IOSR Journal of Business and Management*, 16(7), 59-63.
- Sur, E. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğretmen ve öğrencilerinin medya okuryazarlığına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Süer, S., Sezgin, K. ve Oral, B. (2017). Z kuşağındaki öğrencilerin internete ilişkin algılarının belirlenmesi: Bir metafor çalışması, *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(12), 190-203.
- Şeylan, S. (2008). *Medya okuryazarlığı ders uygulamalarında dünya üzerinde görülen aksaklıklar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tutkun, T., ve Kincal, R. Y. (2019). The relationship between the teacher candidates' level of media literacy and participation levels to protest and social change. *International Education Studies*, 12(4), 208-216.
- Tutgun-Ünal, A. (2015). *Sosyal medya bağımlılığı: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Tutgun-Ünal, A. ve Soykan, C. (2015). A comparative study of social network usage purpose and frequency among generations, 9. *Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu*, Afyon.
- UNESCO (1984). *Media education*. Morsy Zaghoul (Editor). Paris: UNESCO.
- Uslu, S., Yazıcı, K., ve Çetin, M., (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (8) 23.
- Veziroğlu Çelik, M., Acar, İ., H., Bilikçi, C., A., Şahap, G., ve Yalvaç, B., M., 2018, Çocuk, teknoloji ve medya: Okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri üzerine bir çalışma., *Turkish Studies Information Technologies and Applied Sciences Volume 13/6*, 147-164.
- Vulic, T., ve Vujovic, M. (2015). The media in preschools: The attitudes of teachers. *E Learning and Software for Education*, (2).
- Wang, J., ve Zhu, S. (2014). The Investigation on Kindergarten Teacher's Educational Technology Literacy: Take Kindergarten Backbone Teachers Who Participate in "National Teacher Training Program" in Henan Province for Example. In *2014 International Conference of Educational Innovation through Technology* (pp. 236-243). IEEE.
- Williams, A. (2001) *Intergenerational communication across the lifespan*, LEA: Mahwah, New Jersey.
- Williams, A. ve Harwood, J. (2008). *Intergenerational communication: Intergroup, accommodation, and family perspectives*. In (J F. Nussbaum, ed.) *Handbook of Communication and Aging Research*, LEA, London, (p.115-137).
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H., (2016) *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Yördem, A. (2012). *Preservice teachers' perceptions of media literacy in the department of english language teaching in Turkey*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.